

Nr 410.

Av herr **Hage**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m.*

Det förslag till dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för statstjänare, som i proposition nr 225 framlagts för riksdagen, har, som bekant, grundats på det utlåtande, som avgivits av den av regeringen den 7 oktober 1918 tillsatta sakkunnigekommittén. Nämnda kommittés utlåtande innehöll tvenne alternativförslag, varav det ena (alternativ I) innebar yrkande om åstadkommande av en s. k. glidande skala med borttagande av allt slags dyrtids- eller krigstidshjälp, under det att det andra (alternativ II) däremot gick fram efter ungefärligen samma linjer — en fast procent-sats för dyrtidstillägg samt dyrtidshjälp till familjeförsörjare — som legat till grund för förut fattade beslut i frågan.

Regeringens förslag, sådant det utformats i ovannämnda proposition, har sammangjutit de bägge alternativen genom att från alternativ I taga dyrtidstillägg efter glidande skala samt från alternativ II upptaga förslaget om dyrtidshjälp till familjeförsörjare. En sådan kombinerad torde, om den sker på ett i övrigt tillfredsställande sätt, vara välmotiverad. Ett borttagande av dyrtidshjälpen för familjeförsörjare enligt alternativ I skulle nämligen verka synnerligen nedtryckande på inkomsten i flera fall t. ex. för sådana befattningshavare i ej ordinarie tjänst, som hittills erhållit krigstidshjälp för familj men som däremot utfått sitt krigstidstillägg i form av förhöjning av timpenningen — det är nämligen ej säkert, att nämnda befattningshavare vid ett fullständigt bifall till alternativ I skulle förmå genomdriva en höjning av timpenningen, motsvarande även förlusten av krigstidshjälpen. Ävenså för

befattningshavare med större familj skulle ett borttagande av krigstids- eller dyrtidshjälpen verka synnerligen betryckande, i synnerhet sedan riksdagen föregående år borttagit bestämmelsen om att krigstidshjälp ej skulle få utgå för flera än 5 barn.

Alltså torde det vara välbetänkt att behålla dyrtidshjälpen bredvid det på glidande skala grundade procentuella dyrtidstillägget. Vad som däremot måste väcka mycket stora betänkligheter är att — som föreslagits i propositionen — minska det grundtal, som av kommittén enligt alternativ I föreslagits för dyrtidstilläggets belopp, med viss del som kompensation till staten om riksdagen skulle giva befattningshavarna dyrtidshjälp som tillägg till dyrtidstillägget. Detta leder till minskning av procentalet för dyrtidstillägget även å de avlöningsbelopp, som ligga ovanför 100 kronor i månaden, å vilket sistnämnda belopp, enligt regeringens proposition, grundprocenten beräknas, under det att å de avlöningsbelopp, som ligga däröver, en mindre procent än grundprocenten föreslås skola läggas till grund för dyrtidstillägget. Ett sådant nedsättande av procenten måste anses synnerligen betänkligt, särskilt ur den synpunkten att till och med en befattningshavare, som erhåller så låg avlöning som det belopp — 100 kronor per månad — å vilket grundprocenten föreslås utgå, redan enligt alternativ I, d. v. s. utan den i propositionen föreslagna minskningen, skulle erhålla ett dyrtidstillägg som med 17 procent understiger den procentsats ($167 - 10 \text{ procent} = 16.7 = 150.3$ utjämnat till 150 procent, se sid. 32 i propositionen) som utmärker den faktiska levnadskostnadsfördyringen. Enligt regeringens förslag skulle emellertid denna skillnad mellan den faktiskt konstaterade procentuella fördyringen och grundprocenten för dyrtidstillägget ytterligare ökas med 15 procent enligt de fördyringsprocentsiffror som nu föreligga (från 150 till 135 procent för första hälften av 1919). Som ersättning för dessa procentuella minskningar föreslås i stället tilldelande av dyrtidshjälp, varvid dock bör märkas, att denna hjälp endast utgår till familjeförsörjare, under det att andra befattningshavare få avstå från de 15 procenten (jämfte de 17 procenten) utan att erhålla någon ersättning för denna förlust. Mot en sådan reducering, som sker i den synnerligen prissvärda avsikten att kunna åstadkomma någon ökning i dyrtidstillskottet för familjeförsörjare genom åstadkommande av dyrtidshjälp, kan man ej ha så mycket att invända, då det gäller någorlunda högt avlönade befattningshavare, som ej hava försörjningsplikt. För de minsta inkomsttagarna däremot måste en sådan reducering te sig synnerligen hård. Att märka är därvidlag, att även i så blygsamma inkomstlägen som 1,500—2,000 kronor per år innebär detta förslag en

reducering med ej blott grundprocentens minskning av 17+15 procent utan även en ytterligare nedsättning därutöver på grund av den lägre procentsats, efter vilken dyrtidstillägget skulle utgå för belopp ovan 100 kronors avlöning per månad. Det kan ju visserligen invändas, att vad här sagts endast gäller för sådana som ej äro familjeförsörjare, men därvidlag kan ju invändas, att även sådana kunna ha att försörja till exempel föräldrar eller syskon, vilket dock ej medför tilldelande av dyrtidshjälp.

Under sådana förhållanden ifrågasättes härmed, att riksdagen måtte motsätta sig den nedsättning av grundprocenten från 150 till 135 procent eller från $\frac{1}{10}$ till $\frac{1}{5}$ av grundtalet, som ifrågasättes i förslagets § 2. Ett givande av dyrtidshjälp till familjeförsörjaren bör alltså kunna ske *utan att detta nödvändiggör en nedpressning av dyrtidstillägget*. Särskilt är härvidlag att märka, att erhållandet av dyrtidshjälpen icke kan uppskattas till så högt penningvärde, att den motiverar en så kännbar beskränkning av dyrtidstillägget. Det bör nämligen framhållas, att dyrtidshjälpen, efter hand som dyrtiden något minskas, mycket snabbt reduceras och att den till och med fullständigt upphör, då fördyringen underskridit en viss procent.

Emellertid invändes det mot förslaget att giva dyrtidshjälp utan att nedsätta det dyrtidsbelopp, som föreslagits enligt alternativ I, att med en sådan anordning skulle den sammanlagda summan av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp i vissa fall innebära en förbättring *med högre procentsats* än fördyringen verkligen belöpt sig till. Detta torde emellertid endast inträffa i undantagsfall, d. v. s. vid mycket låg avlöning samt vid innehav av mycket stor familj. Exempelvis kan påpekas, att till och med vid en så liten avlöning, å vilken dyrtidstillägget skall beräknas, som 1,500 kronor per år och vid innehav av hustru och sex barn torde dyrtidstillägget och dyrtidshjälpen tillsammans för år 1919, med ett grundtal av 150 procent för första halvåret, ej komma upp till den procent, som betecknar den verkliga fördyringen vid årsskiftet, detta bland annat av den anledningen, att de flesta inkomsttagarna, med hänsyn till den högre taxeringen, som uppnåtts under kristiden, komma att få dyrtidshjälp med det lägsta dyrtidshjälpsbeloppet, vadan fördelen med dyrtidshjälpen denna gång blir mycket mindre än förut.

Det borde icke väcka några betänkligheter att under sådana förhållanden vara med om att — även vid ett utökande av dyrtidstillägget med dyrtidshjälp — bibehålla den i alternativ I föreslagna procenten av 150 procent för första halvåret 1919 samt i övrigt gå med på beräkningen av grundtalet enligt nämnda alternativ. Endast då det gäller

de högre inkomsttagarna kunna möjligen invändningar göras mot att höja grundtalet från 135 till 150 procent med därmed följande höjning även av procenten å belopp, liggande ovanför 1,200 kronor. För att förhindra en höjning av dyrtidstillägget i dessa inkomstlägen, finnes dock den möjligheten att man stipulerar, att gränsen för det belopp, varå dyrtidstillägg beräknas, nedsättes från till exempel 600 till 500 kronor per månad, varigenom ett bibehållande av nämnda inkomstkategoriernas inkomst ungefärligen vid regeringsförslagets nivå åstadkommes. Ett yrkande i dylik riktning ingår alltså här nedan i denna motion.

Med avseende på alla andra befattningshavare torde emellertid alla skäl tala för bibehållande av procenten vid det tal, som i alternativ I föreslagits, och som motiv härför torde ytterligare kunna anföras bland annat, att statstjänarna under alla förhållanden — även de lägre — komma att själva få bära en ganska betydlig del av dyrtidstungan, icke minst av den anledningen, att det dröjde vid krigstidsprisstegringens inträdande en avsevärd tid, innan någon kompensation härför erhöles. Det kan därför ej anses omotiverat, om vid slutet av denna prisstegringensperiod de mindre inkomsttagarna bland statstjänarna tillmätas ett dyrtidstillskott med belopp, som ej allt för avsevärt skiljer sig från den verkliga prisnivån. Att märka är härvidlag också, att denna prisnivå i verkligheten torde ligga åtskilligt högre än den officiellt fastslagna prisnivån och att den något större tillgången på varor numera medför en återgång till en mera normal förnödenhetskonsumtion för befattningshavarna och deras familjer. Det får ej heller glömmas, att inom familjerna, där man under långa tider undanskjutit anskaffande och förnyande av kläder, möbler m. m., då man måst inskränka sina utgifter till det yttersta, nu inställt sig ett oavvisligt behov att förnya och underhålla sådana saker, vilket även bidrager till att utgifterna bli höga och motiverar högre dyrtidstillskott än vad av regeringen föreslagits.

Utöver den ändring, som här ovan ifrågasatts, må det tillåtas att framställa yrkande om ännu en sådan ändring fastän av mindre omfattande innebörd. I § 8 i förslag till kungörelse för grunderna för dyrtidstilläggs- och dyrtidshjälps utgående föreslås, att dyrtidshjälp till befattningshavare »beräknad dels för befattningshavares hustru, om han vid årets ingång var gift, dels för husföreståndarinna, vid samma tidpunkt anställd hos befattningshavare, som var änklings, änka eller frånskild och underhöll barn under 15 års ålder, och dels för barn under 15 års ålder, vilka befattningshavare vid samma tidpunkt underhöll, utgår, med här nedan angivna undantag och förbehåll,

till befattningshavare i statens tjänst, som vid årets ingång innehade *ordinarie* anställning, samt

till sådana i statens tjänst anställda *icke-ordinarie* befattningshavare, arméns och marinens manskap inbegripet, som vid årets ingång innehade anställning med en daglig arbetstid, i medeltal — oavsett ferier, semester och därmed jämförlig ledighet — icke understigande vad som för den ordinarie personalen vid samma eller jämförlig statsinstitution är såsom minimum i allmänhet stadgat.»

För att bringa denna bestämmelse i närmare överensstämmelse med de stadganden, som tillkommo genom 1918 års urtima riksdag, anses, att befattningshavare, som gift sig eller erhållit försörjningsplikt under tiden 1 januari—1 juli, även bör erhålla krigstidshjälp men endast för sista halvåret. I denna motion göres alltså här nedan ett yrkande i dylik riktning.

Det sistnämnda av dessa båda ändringsyrkanden föranleder endast en mycket obetydlig utgiftsökning. Det förra däremot innebär en ökning av cirka 14 miljoner, enligt vad som framkommer av upplysningar, lämnade i propositionen — någon minskning av denna summa torde dock ske, om förslaget här nedan under § 3 bifalles. En sådan ökning, som kan med fördel tagas från militärbudgeten, torde dock i förhållande till statens hela budget kunna anses såsom ej allt för avsevärd och uppnår i alla fall ej i storlek de summor, varmed riksdagen under föregående år ökat utgifterna för krigstidstillägg och krigshjälp i samband med de förbättringar, som av riksdagen vidtagits i regeringens förslag.

Någon ändring i procenttalen i § 9 torde ej vara nödvändig vid en eventuell ändring av procenten i § 2. Ej heller torde det vara nödvändigt, att några ändringar ske i ordalydelsen i bestämmelserna i följd propositionerna nr 226, 227 och 229, varemot någon mindre ökning av anslaget, som utskottet torde föreslå, kan bli behöflig vid ett eventuellt bifall till ovanstående förslag.

Med hänvisning till vad här anförts och under antagande, att utskottet föreslår de ändringar med avseende på anslags beviljande m. m., som kunna vara behöfliga, hemställes alltså,

att riksdagen måtte besluta göra den ändringen i »förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst» (proposition nr 225) att nedanstående paragrafer komma att lyda på följande sätt:

§ 2.

Dyrtidstillägget utgår, i enlighet med vad i § 3 närmare stadgas, i visst förhållande till ett grundtal, som av Kungl. Maj:t fastställles.

Grundtalet bestämmes sålunda, att sedan, med ledning av genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar rörande den efter ingången av augusti månad 1914 inträdda ökningen i levnadskostnader, av Kungl. Maj:t fastställts det tal, som skall anses motsvara levadskostnadsökningen, nämnda tal minskas med en tiondedel däraf, varefter i förekommande fall det då erhållna talet jämnas, därest det med högst $2 \frac{1}{2}$ understiger närmast högre 5-tal, till sagda 5-tal men eljest till närmast lägre 5-tal.

Allt efter som inträffade förändringar i levnadskostnadernas allmänna läge därtill giva anledning, fastställer Kungl. Maj:t, med ledning av de av socialstyrelsen senast verkställda beräkningar rörande ökningen i levnadskostnader, nytt grundtal att äga tillämpning från och med det kvartal, under vilket Kungl. Maj:ts beslut kungjorts, till det kvartal, under vilket Kungl. Maj:t må komma att på grund av ånyo inträdd förändring fastställa annat grundtal.

Närmare föreskrifter angående de beräkningar rörande ökningen av levnadskostnader, som skola av socialstyrelsen verkställas, meddelas av Kungl. Maj:t.

§ 3.

Dyrtidstillägget utgår å avlöningsförmåner, som icke överstiga 100 kronor för månad, efter ett procenttal, som motsvarar grundtalet.

Överstiga avlöningsförmånerna 100 kronor för månad, utgår dyrtidstillägg för den del däraf, som utgör 100 kronor för månad, på sätt nyss sagts samt för den del, som överstiger 100 kronor men icke 500 kronor för månad, efter ett procenttal, som motsvarar fyra tiondedelar av grundtalet. Å del, som överstiger 500 kronor för månad, utgår icke dyrtidstillägg.

§ 8.

Dyrtidshjälp, beräknad dels för befattningshavares hustru, om han vid årets ingång var gift, dels för husföreståndariinna, vid samma tidpunkt anställd hos befattningshavare, som var änkring, änka eller frånskild och underhöll barn under 15 års ålder, och dels för barn under 15 års ålder, vilka befattningshavare vid samma tidpunkt underhöll, utgår, med här nedan angivna undantag och förbehåll,

till befattningshavare i statens tjänst, som vid årets ingång innehade *ordinarie* anställning, samt

till sådana i statens tjänst anställda *icke-ordinarie* befattningshavare, arméns och marinens manskap inbegripet, som vid årets ingång innehade anställning med en daglig arbetstid i medeltal — oavsett ferier, semester och därmed jämförlig ledighet — icke understigande vad som för den ordinarie personalen vid samma eller jämförlig statsinstitution är såsom minimum i allmänhet stadgat.

Dyrtidshjälp för barn, vars föräldrar vid nämnda tidpunkt båda innehade anställning som nu är sagd, utgår endast till fadern, eller, om föräldrarna icke sammanleva, till den av dem, som har vårdnaden om barnet. För hustru, som själv åtnjuter dyrtidstillägg såsom befattningshavare, samt för husföreståndarinna eller barn, som själv åtnjuter dyrtidstillägg såsom befattningshavare eller pensionär, utgår icke dyrtidshjälp.

Dyrtidshjälp får tillgodonjutas för samma tid, för vilken rätt till dyrtidstillägg äger rum, dock att för tid, under vilken befattningshavare på grund av inkallelse till militär tjänstgöring är förhindrad uppehålla befattningen, dyrtidshjälp utgår, även om dyrtidstillägg därunder icke må uppbäras.

Ordinarie eller *icke ordinarie* befattningshavare, som under tiden 1 januari—1 juli erhållit försörjningsplikt eller i vars försörjningsplikt under nämnda tid ändring inträtt, erhålla dyrtidshjälp för tiden juli—december med halva det belopp, som skulle ha utgått,

om försörjningspliktens omfattning under hela året varit densamma.

Anhålles, att utskottet vidtager de omformuleringar i den föreslagna lagtexten, som kunna anses vara av behovet påkallade.

Stockholm den 8 april 1919.

Ernst Hage.